

voorbereiding heeft in samenwerking met Landschap Noord-Holland. RAVON-ners uit Noord-Holland en aangrenzende regio's worden bij dezen van harte uitgenodigd dit en volgend jaar zoveel mogelijk waarnemingen door te geven, zodat deze nog in de provinciale atlas kunnen worden verwerkt. Het gaat dan zeker niet alleen om de bijzondere soorten; ook waarnemingen van hele gewone soorten zijn zeer welkom!

Portretfoto van een ringslang. (Foto Arnold van Rijsewijk)

WEEKEINDEN EN EXCURSIES

Excursies 2008

Nog op de rol: mooie reptielenexcursies!

Er staan nog enkele excursies op de rol die vooral op reptielen gericht zijn. Deze vinden plaats in gebieden die normaal niet toegankelijk zijn: Kroondomein Het Loo (2 excursies), Vliegveld Terlet en Rozendaalse Veld. Het zijn terreinen waar een rijke reptielenoogst verwacht mag worden! Kijk voor meer informatie en aanmelding: op de RAVON website (→ Activiteiten → programma

EXCURSIEVERSLAGEN door deelnemers

Paringsrituelen

Tekst en foto's Ineke Schaars

Voyeurisme is in het algemeen een mannenaangelegenheid waar vrouwen weinig heil in zien. Dat gluren echter heel belonend kan zijn, ondervond Ineke Schaars. Al eerder bekeek ze met veel geduld vrouwtjes zandhagedis tijdens het eieren leggen. In hetzelfde gebied kon ze nu paringen observeren, met verrassende gebeurtenissen. Bij paringen van zandhagedissen maken de vrouwen de dienst uit. Voor het doorgeven van

de genen geven zij duidelijk de voorkeur aan grotere en oudere hagedismannen!

In de buurt van mijn teltraject in Montferland loopt een mooi zandweggetje met aan de ene kant bomen en aan de andere kant weilanden. Halverwege is een open stukje in het bos met een grasveld. Hiervoor liggen twee kleine, met elkaar verbonden heuveltjes. Voor het gemak noem ik ze H1 en H2. Hier had ik dit voorjaar het geluk verschillende paringen van de zandhagedissen te kunnen observeren.

Op H1 zitten twee vrouwtjes en één zit er op H2. In het hele gebiedje zitten twee mannetjes. De ene man is iets groter dan de ander. Eind april ging ik kijken of er al iets te zien zou zijn en op H1 zag ik het grote mannetje en een vrouwtje in de zon liggen. Op H2 zag ik alleen een vrouwtje. Ze waren nog niet zo lang uit hun winterslaap. Op H2 voegde zich het kleine mannetje bij het vrouwtje. Hij wilde met haar paren, maar het vrouwtje wilde hem niet en beet flink van zich af. Na een tijdlang het bij haar geprobeerd te hebben, liet hij haar tenslotte met rust. Op H1 lagen het grote mannetje en het vrouwtje heerlijk samen te zonnen; verder was er niet veel actie. De volgende dag probeerde op H2 het kleinere mannetje weer met het vrouwtje te paren. Nu paarde ze wel met hem, maar

Foto 1. Vrouwtje duwt mannetje weg. Op de cloaca van het mannetje is het spermapakketje te zien.

Foto 2. Op de grond gevallen spermapakketje

voor hij zijn spermapakketje wilde afzetten, duwde ze hem weg, zodat de bevruchting mislukte (zie foto). Een dag later zag ik ditzelfde vrouwtje met het grotere mannetje paren, en van dit mannetje accepteerde zij het spermapakketje wel. Het kleine mannetje ging ook naar H1 om te proberen daar met een van de twee vrouwtjes te paren. Een vrouwtje liet dit wel toe, maar ook dit vrouwtje wilde zijn sperma niet ontvangen en duwde hem weg, waarbij het spermapakketje op de grond viel. (zie foto's). Met het grotere mannetje paarde ze wel normaal....! En ook het tweede vrouwtje heeft met het grotere mannetje gepaard. Zij had nog

maar kort een nieuw aangegroeide staart, was erg schuw en verdween heel bescheiden met hem in een holletje. Daarna beet en duwde het andere vrouwtje haar wel aan de kant, maar ze gingen daarna wel samen liggen zonnen. Weer een dag later zag ik het kleine mannetje opnieuw paren met het vrouwtje op H2 en toen accepteerde ze hem wel helemaal, maar dit deed ze dus pas nadat ze al eerder met het grotere mannetje had gepaard. Voor mij was het wel goed opletten, snel van het ene heuveltje naar het andere heuveltje lopen en vooral goed luisteren naar geritsel, want dan was er actie! Maar het geduld en de moeite waren zeker de moeite waard, wat een prachtige waarnemingen!

Foto 3. Het vrouwtje heeft net het kleinere mannetje van zich afgeduwd

Onverwachte vindplaatsen: reptielen bij het stuifzand

Tekst en foto Wim de Wild

Reptielen associeer je meestal meteen met een bepaald habitattype. Toch is het goed ook af en toe eens op andere plekken rond te spieden. Dat kan tot onverwachte ontmoetingen leiden, zoals Wim de Wild deze zomer ervoer.

Onlangs heb ik op verzoek van een boswachter van Staatsbosbeheer een kapvlakte bij het Kootwijkerzand bekeken op het voorkomen van reptielen. Dit voormalige naaldbos op stuifzand wordt omgevormd tot zandverstuiving zoals het overige deel van het Kootwijkerzand. Langs de randen van het stuifzand heeft de wind minder vat op het zand

en is het 'vastgelegd': er is een ijle, zeer droge heidevegetatie met verspreid staande pollen struikheide en korstmossen. Het is er te droog voor pijpestrootje, op enkele plekjes langs paden na, waar de bodem iets verdicht is. Kenmerkend voor deze stukjes hei is de jeneverbes, en bijzondere dieren als de nachtzwaluw. Ook is er een grote insectenrijkdom. Het was voor mij een opmerkelijke waarneming om op zo'n plekje meerdere levendbarende hagedissen te vinden, en bovendien een zonnende adder! Daarnaast hopte ook nog een heikikker door een droge geul. Deze dieren lagen allemaal op hetzelfde, piepkleine stukje heide aan de (voormalige) bosrand. Uit oude gegevens –eind jaren '80- blijkt dat langs dat bos vroeger ook adders zijn waargenomen. Zelfs naar Veluwse maatstaven